

ІСТОРИОГРАФІЯ УЧАСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ (2014–2018 рр.)

Олег Ананьїн

HISTORIOGRAPHY OF THE PARTICIPATION OF THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE IN THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2018)

Oleh Ananin

The article summarizes the historiography on the topic of the study on the participation of the State Border Guard Service of Ukraine in the Russian-Ukrainian war in 2014–2018. The relevance of the research topic is due to the lack of special comprehensive historical studies on the participation of border guards in the Russian-Ukrainian war in Ukrainian historiography.

It is worth noting that the participation of border guards in repelling Russian aggression was not limited to direct combat operations. In addition, the border guard institution had to ensure various control measures on the demarcation line in certain areas of Donetsk and Luhansk regions. In addition, it is worth taking into account not only the course of military events, but also a number of numerous factors that, in their entirety, also have a significant impact on the course of the war. In particular, national issues, problems of regional social, economic, political and cultural development. At the same time, when studying modern armed conflicts, it is necessary to take into account the issue of civil-military cooperation in the state territories that have been liberated from the aggressor. Some historiographical sources include memoir literature, which provides testimonies of direct participants in hostilities. Thus, based on the achievements of modern Ukrainian scientific thought, it becomes possible to summarize the historiography of the problem in question in order to determine the place and role of the State Border Guard Service of Ukraine in the Russian-Ukrainian war in 2014–2018. Prospects for further research include the analysis of the source base in order to assess its representativeness in the study of the history of the border agency's participation in the Russian-Ukrainian war of 2014–2018.

Keywords: historiography, Russian-Ukrainian war, hybrid war, countering aggression, history of the state border, protection (defense) of the state border, anti-terrorist operation, State Border Guard Service of Ukraine.

Історичний процес державотворення України завжди передбачав таку важливу складову, як становлення та розвиток системи охорони державного кордону. Тому дослідження генези національної системи забезпечення безпеки кордонів, у різні епохи, завжди займали гідне місце в українській історичній науці. Наразі, війна, яку веде РФ проти України з 2014 р. актуалізувала перед українською історичною спільнотою дослідження різних аспектів участі Сил оборони України у відсічі російській агресії, в якій безпосередню участь бере і Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ).

Стосовно досліджень проблем сучасної російсько-української війни, то вітчизняні історики Д. Веденєєв та С. Сегеда зазначали, що напрацювання наукових установ від 2014 р. вже заклали основу історіографії протидії російській агресії (Веденєєв, Сегеда 2017). Разом з тим щодо, безпосередньо, історіографічного контексту російсько-української війни, то інші історики В. Грицюк та О. Лисенко вказували на те, що новітні публікації ще важко структуруються в окремі тематичні блоки, що ускладнює їх системний аналіз, а брак повноцінної джерельної бази через недоступність окремих документальних масивів обмежує інтерпретаційні можливості та доказовість концептуальних побудов, висновків, узагальнень (Грицюк, Лисенко 2023).

Наразі, вивченням відповідного історичного досвіду Сил оборони України займається низка науково-дослідних установ та закладів вищої освіти. Зокрема, варто відзначити напрацювання співробітників Національного університету оборони України ім. І. Черняхівського, де проводилися дослідження із залученням до співпраці різних інституцій сектору безпеки й оборони, зокрема й прикордонників. Такий підхід надав можливість комплексно вивчити роль і місце цих відомств у відсічі російському агресорові (Руснак 2017). Крім того, варто відмітити розробки відомих військових істориків С. Сегида та В. Шевчука, які проаналізували історію російсько-українського протистояння та виокремили елементи російської гібридної війни, які застосовуються проти України (Сегида, Шевчук 2019).

Однак, всі вказані праці обмежувалися в основному дослідженнями історії бойових дій ЗСУ. Історія ДПСУ під час російсько-української війни розглядалася лише фрагментарно.

У контексті поданого дослідження серед сучасних здобутків із вивчення історії бойових дій на українсько-російському кордоні доцільно відзначити розвідки істориків В. Бенчука та В. Трофимовича щодо оперативної обстановки в зоні проведення антитерористичної операції (далі – АТО) напередодні вторгнення збройних сил РФ на територію України в кінці серпня 2014 р. (Бенчук, Трофимович 2022). М. Гребенюк, В. Грицюк та П. Щипанський структурували фактологічний матеріал щодо російської агресії та на його основі розробили свій варіант історичної періодизації АТО у 2014–2018 рр. (Гребенюк, Грицюк, Щипанський 2020), але без врахування участі ДПСУ. Співробітник Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного Л. Кривизюк проаналізував роль масового вторгнення в Україну через державний кордон російських військ, що передувало так званій іловайській трагедії, але не розглянув роль прикордонників у тих подіях (Кривизюк 2022). Історик А. Бондаренко висвітлив воєнно-політичну ситуацію на Сході України, анексію Криму та бойові дії на Донбасі 2014 р., але також не приділяв уваги питанням участі ДПСУ (Бондаренко 2019; Бондаренко 2020). Як бачимо, хоч у зазначених працях, і розглядалися бойові дії за контроль над державним кордоном, підрозділам ДПСУ в них уваги не приділялося.

Отже, доводиться констатувати, що до теперішнього часу спеціальні комплексні історичні студіювання із заявленої проблеми ще не проводилися.

Мета статті – узагальнити історіографію за тематикою дослідження щодо участі ДПСУ в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр.

Зазвичай, під час вивчення історії охорони кордонів, інтерес у науковій спільноті до бойових дій за участю прикордонників обмежується лише, безпосередньо, обороною державного кордону. Тому, в контексті даного спостереження вартими уваги істориків можуть стати дослідження бойових дій на Донбасі в період весни–осені 2014 р. У той час основні бойові дії відбувалися у межах українсько-російської ділянки державного кордону в районах Біловодськ – Городище – Красна Талівка – Червонопартизанськ – Маринівка – Дмитрівка – Станично-Луганське – Дякове – Успенка – Краснодар – Ізварине – Довжанське – Новоазовськ, де прикордонники вели бойові операції як самостійно, так й у взаємодії з підрозділами ЗСУ та МВС. Саме на перелічених районах заострював увагу в своїх опублікованих спогадах Голова Державної прикордонної служби України в 2014 р., генерал армії України М. Литвин (Литвин 2019, с. 283).

Але, варто згадати, що участь прикордонних підрозділів у відбитті російської агресії не обмежувалася лише веденням безпосередньо бойових дій. Окрім них, протягом 2014–2018 рр. прикордонникам довелося забезпечувати різні контрольні режимні заходи на лінії розмежування в окремих районах Донецької та Луганської областей. Виконання таких завдань передбачало внесення відповідних змін в українське законодавство стосовно надання прикордонникам права контрольних функцій в смузі безпеки вздовж лінії розмежування в умовах проведення АТО. Тому вивчення історико-правового аспекту охорони кордонів України в умовах російської агресії та дії режиму воєнного стану потребував участі не тільки істориків, а й фахівців-правознавців (Державна прикордонна служба України... 2022).

Під час проведення історичних досліджень військових конфліктів у прикордонні варто брати до уваги не тільки перебіг воєнних подій, а й враховувати й інші чисельні чинники, що традиційно акумулювало у собі прикордоння, та які у своїй сукупності мають значний вплив на хід війни. Зокрема, необхідно враховувати національні питання, проблеми регіонального суспільного, економічного, політичного та культурного розвитку в умовах масштабної ідеологічної інвазії. У цьому контексті варто звернутися до розробок знаних українських істориків В. Смолія, Л. Якубової (Смолій, Якубова 2018), Г. Турченко, Ф. Турченко (Турченко, Турченко 2015), або громадських діячів, таких як Н. Зубар, О. Мірошніченко (Зубар, Мірошніченко 2015) та інших.

Як вже зрозуміло, в історичних реаліях України російсько-українська війна в період 2014–2018 рр. була безпосередньо пов'язана з безпекою державного кордону. Тому, логічно, що

історією ДПСУ під час російсько-української війни займалися і самі прикордонники. Так, на теперішній час, серед існуючих історичних досліджень періоду 2014–2018 рр. можна виокремити деякі, в яких викладено результати аналізу фактичного матеріалу щодо бойових операцій, які вели прикордонники під час АТО та шляхів реформування всієї прикордонної інституції. Так, Л. Баран проаналізував концептуальні та програмні документи, створені в 2014–2016 рр., та відповідно до яких відбувалося системне реформування прикордонної інституції, з урахуванням російської гібридної агресії (Баран 2018, с. 11–13).

Історик ДПСУ М. Кабачинський наголошував на актуальності проведення історичних досліджень у контексті розвитку системи охорони державного кордону України в умовах негативного інформаційного впливу російської пропаганди, яка мала на меті принизити значення історії державотворення України, зокрема її структур державної влади (Кабачинський 2015, с. 27–31).

А. Білорус та С. Бурбела сформулювали перелік завдань з протидії ворожій диверсійно-розвідувальній діяльності, які довелося виконувати прикордонникам в умовах проведення АТО (Білорус, Бурбела 2021, с. 34).

О. Цевельов, вивчав історію бойового застосування прикордонних резервів, які мали підвищену боєздатність та були задіяні на українсько-російській ділянці державного кордону з метою посилення прикордонних підрозділів (Цевельов 2022, с. 27–36).

Під час вивчення періоду 2015–2017 рр., коли відбулася локалізація збройного конфлікту, формування лінії розмежування на Донбасі та значне зниження інтенсивності бойових дій варто звернути увагу на історичні дослідження Л. Барана та О. Филь (Баран, Филь 2017, с. 50–53). В них дослідники розглядали результати оперативно-службової діяльності ДПСУ та історію створення мережі контрольних пунктів в'їзду-виїзду на Донбасі та у 2014–2016 роках. Узагальнюючи результати їхніх досліджень можна стверджувати, що ДПСУ вдалося забезпечити охорону смуги безпеки вздовж лінії розмежування у межах Донецької та Луганської областей. Фактично це означало, що прикордонники налагодили державний контроль за переміщенням українських громадян у районі проведення АТО та за пасажиро-транспортним потоком і перевезенням вантажів (товарів) через лінію розмежування з територій, які опинилися під тимчасовим контролем російських окупаційних адміністрації «ДНР/ЛНР» (Баран, Филь 2017, с. 50–53; Баран 2018, с. 226–231).

У контексті історичних досліджень, де присутній аналіз бойового досвіду прикордонників та процесу виконання органами прикордонної інституції своїх функцій щодо захисту кордону від сучасних загроз викликають значний науковий інтерес дослідження В. Заборовського (Заборовський 2018 с. 62–69), Л. Москальової та В. Яценко (Москальова, Яценко 2018, с. 252–253).

Окремі складові із ряду наукових розробок можливо використати в якості певних історичних джерел для дослідження прикордонної тематики у сучасній російсько-українській війні. Зокрема, це аналітичні матеріали Адміністрації ДПСУ. (Хронологія неоголошеної війни 2016). Крім того, історіографією, з певною долею умовності, можна вважати наукові розвідки військових фахівців, де узагальнено бойовий досвід прикордонників, отриманого на окремих етапах російсько-української війни. Зокрема, розробки вчених-прикордонників із Національної академії ДПСУ А. Братко та А. Мисика, в яких автори дослідили роль і місце прикордонного відомства в умовах агресії, починаючи з періоду створення прикордонної служби і дотепер, проаналізовано застосування прикордонних підрозділів в умовах гібридної війни (Братко, Мисик 2021). Інші військові вчені, зокрема, А. Мальцев, П. Сімчук та В. Залож вивчали бойовий досвід прикордонних підрозділів, накопичений з 2014 р. (Мальцев, Сімчук, Залож 2023).

Як відомо, під час дослідження будь-якої війни важливого значення набуває вивчення власного досвіду осіб – безпосередніх учасників подій. У цьому контексті стане у пригоді опубліковані спогади та безпосередні свідчення людей, які особисто брали участь у бойових діях. Наразі, значний масив такої інформації вже зібрано в тематичних збірках матеріалів відомчої прикордонної преси (Мул 2020) та свідченнях прикордонників, які були свідками або прямими учасниками військових подій на Донбасі (Путря 2021).

Українським інститутом національної пам'яті з 2015 року було запущено видавничий проєкт «Усна історія АТО/російсько-української війни», де було зібрано інтерв'ю учасників подій. Розглядалися місцева специфіка, мотивація, досвід та особисті оцінки російсько-української війни. Зокрема у проєкті опубліковано інтерв'ю одного із прикордонників про оборону пункту пропуску через державний кордон «Маринівка» влітку 2014 р. (Мороко 2019).

До окремих історіографічних джерел можна зарахувати спогади про загиблих учасників війни в історико-біографічних працях про роль особистості в історії прикордонного відомства (Кравець 2015).

Результати досліджень сучасних вчених та розробки різних експертів у сфері прикордонної безпеки, зокрема В. Баратюка, В. Бурліна, С. Гетманюка, О. Дмитренко, О. Трембовецького

(Баратюк 2015; Бурлін 2015; Гетманюк 2017; Дмитренко 2015; Трембовецький 2016) та інших наочно довели, що у період 2014–2018 рр. керівництвом ДПСУ було організовано перехід від способів охорони державного кордону мирного часу до способів, які доцільні в умовах бойових дій. Фактично це означало, що прикордонним підрозділам протягом періоду 2014–2015 рр. доводилося вести бойові дії з незаконними збройними формуваннями російських окупаційних адміністрації «ДНР/ЛНР», озброєними порушниками державного кордону та водночас бути готовими до відбиття збройного вторгнення збройних сил РФ. У подальший період 2016–2018 рр. підрозділи ДПСУ здебільшого здійснювали контрольні заходи вздовж лінії розмежування на Донбасі (контроль за пересуванням осіб, транспортних засобів, товарів, а також протидії незаконному провозу зброї, економічній контрабанді, проникненню озброєних найманців, терористів та диверсійно-розвідувальних груп РФ; робота з місцевим населенням на ділянках несення служби).

Отже, як бачимо, базуючись на здобутках сучасної української наукової думки в різних галузях знань, окрім історичних, стає можливим узагальнити історіографію поданої проблеми, що значно допоможе визначити місце і роль ДПСУ в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр.

З проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

По-перше, не дивлячись на значні напрацювання сучасних вчених у різних галузях знань, історичним питанням щодо участі ДПСУ в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр. увага приділялася лише фрагментарно.

По-друге, існуючі на даний час історіографічні джерела, які надають певну уяву про місце і роль прикордонної інституції України у відбитті російської збройної агресії періоду 2014–2018 рр. доцільно поділити на дві умовні категорії: перша – щодо дослідження перебігу активних бойових дій за контроль над українсько-російським державним кордоном протягом літа-осені 2014 р.; друга – щодо історії участі прикордонних підрозділів в охороні смуги безпеки вздовж лінії розмежування в межах Донецької та Луганської областей в період 2015–2018 рр.

По-третє, історіографічні джерела щодо заявленої проблеми є досить різноманітними, причому не всі їх можна вважати рівнозначними. Але, на сьогодні їхня сукупність вже є цілком достатньою для вивчення різних складових в історії участі ДПСУ в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі доцільно визначити – аналіз джерельної бази з метою визначення її репрезентативності щодо висвітлення історії участі ДПСУ в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр.

Список джерел та літератури

БАРАН, Л., 2018, Основи розвитку Державної прикордонної служби України у контексті реформування сектору безпеки і оборони України протягом 2014–2016 років. Війна на Донбасі 2014–2017 рр.: зб. матеріалів III Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 19 квіт. Київ. НВІМУ.

БАРАН, Л., ФИЛЬ, О., 2017, Розвиток обстановки в районах проведення АТО та деякі результати оперативно-службової діяльності Державної прикордонної служби України у 2015 році. Війна на Донбасі 2014–2016 рр.: зб. матеріалів II Всеукр. наук. військ.-іст. конф. 20 квіт. Київ. НВІМУ.

БАРАТЮК, В. І., 2015. Завдання оперативно-бойової прикордонної комендатури. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф. 10 груд. Хмельницький. НАДПСУ.

БЕНЧУК, В. О., ТРОФИМОВИЧ, В. В., 2022, Загальна оперативна обстановка в зоні проведення АТО (серпень 2014 р.). Військово-науковий вісник. Вип. 38.

БІЛОРУС, А. М., БУРБЕЛА, С. В., 2021, Основні завдання підрозділів Державної прикордонної служби України з протидії диверсійно-розвідувальній діяльності противника в умовах ведення антитерористичної операції. Українське військо: основні етапи боротьби за державну незалежність України: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. 26 лист. Київ. НУОУ.

БОНДАРЕНКО, А., 2020, Бойові дії в зоні АТО у вересні – грудні 2014 року. Українознавство. № 3.

БОНДАРЕНКО, А., 2019, Військова агресія РФ: війна в Грузії 2008 р., анексія Криму та бойові дії на Донбасі 2014 р., «Сувалкський коридор». Українознавство. № 4.

БРАТКО, А., МИСИК, А., 2021, Роль Державної прикордонної служби України в системі воєнної безпеки в умовах гібридної війни. Честь і закон. № 76. Том 1.

БУРЛІН, В. В., 2015, Питання діяльності підрозділів та органів охорони державного кордону на межі з тимчасово окупованими територіями. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних орга-

- нів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук-практ. конф., 10 груд. Хмельницький. НАДПСУ.
- ВЕДЕНСЬВ, Д., СЕГЕДА, С., 2017, Методологічні засади комплексного військово-історичного дослідження перебігу антитерористичної операції на Сході України (2014–2016 рр.). Війна на Донбасі. 2014–2016 рр.: зб. матеріалів II Всеукр. наук. військ.-істор. конф., 20 квіт. Київ. НВІМУ.
- ГЕТМАНЮК, С. П., ДЗЯВОРУК, А., Д., 2017, Обґрунтування дослідження безпекового складника під час здійснення контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей. Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України: тези X Всеукр. наук.-практ. конфер. 2 лист. Хмельницький. НАДПСУ.
- ГРЕБЕНЮК, М., ГРИЦЮК, В., ЩИПАНСЬКИЙ, П., 2020, Історична періодизація антитерористичної операції на сході України (14 квітня 2014 – 30 квітня 2018 рр.). Український історичний журнал. № 4.
- ГРИЦЮК, В., ЛИСЕНКО, О., 2023, Війна російської федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. Український історичний журнал. № 2 (569).
- ДЕРЖАВНА ПРИКОРДОННА служба України. Історія, сучасний стан, основні нормативні акти, коментарі і роз'яснення, 2022, Київ. ВД «Професіонал».
- ДМИТРЕНКО, О. М., ДЗЯВОРУК, А., Д., Окремі аспекти діяльності Державної прикордонної служби України щодо організації пропуску осіб і транспортних засобів у контрольних пунктах в'їзду-виїзду. Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України: тези VIII Всеукр. наук.-практ. конф. 10 груд. Хмельницький. НАДПСУ.
- ЗАБОРОВСЬКИЙ, В., 2018, Участь прикордонної комендатури швидкого реагування «Харків» в забезпеченні проведення АТО. Війна на Донбасі 2014–2017 рр.: зб. матеріалів III Всеукр. наук. військ.-іст. конф. 19 квіт. Київ. НВІМУ.
- ЗУБАР, Н., МІРОШНИЧЕНКО, О., (упорядн.), 2015, Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів. Львів. Галицька видавнича спілка.
- КАБАЧИНСЬКИЙ, М. І., 2015, Державні прикордонні структури України: на початку шляху. Історія, сучасність та перспективи розвитку Державної прикордонної служби України та охорони державного кордону: тези Міжнар. наук. практ. конф. 26 трав. Хмельницький. НАДПСУ.
- КРАВЕЦЬ, А., 2015., Генерал Момот: наш міф. Черкаси. Олександр Третьяков.
- КРИВИЗЮК, Л., 2022, Серпень 2014 року: вторгнення регулярних військ Російської Федерації в Україну. Воєнно-історичний вісник. № 1(43).
- ЛИТВИН, М., 2019, Лінія розмежування. Київ. Гамазин.
- МАЛЬЦЕВ, А., СІМЧУК, П., ЗАЛОЖ, В., 2023, Аналіз бойового досвіду застосування сил і засобів органів охорони державного кордону у складі сил оборони під час відбиття збройної агресії: проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення. Збірник наукових праць НАДПСУ. Серія: військові та технічні науки. № 1 (90). Хмельницький НАДПСУ.
- МОРОКО, В., В., (ред.), 2019. Усна історія російсько-української війни (2014–2019 роки). Вип. 5. Київ. К.І.С.
- МУЛ, С., А., (ред.), 2020, Війна очима прикордонників. Київ. Довіра.
- ПУТРЯ, В., (ред.), 2021, Кордон у вогні: збірка спогадів прикордонників. Хмельницький. НАДПСУ.
- РУСНАК, І., (відп. ред.), 2017, Біла книга антитерористичної операції на сході України 2014–2016 рр. Київ. НУОУ.
- СЕГЕДА, С., ШЕВЧУК, В., 2019, Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. Наука і оборона. № 1.
- СМОЛІЙ В., ЯКУБОВА Л., 2018, Історичний контекст формування проекту «русский мир» та практика його реалізації в Криму й на Донбасі. Аналітична записка / НАН України. Інститут історії України. Київ.
- ТРЕМБОВЕЦЬКИЙ, О., ОЛЕКСІЄНКО, Б., 2016, Актуальні питання діяльності Державної прикордонної служби України в умовах збройної агресії росії проти України. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. № 1 (67). Хмельницький.
- ТУРЧЕНКО, Ф., ТУРЧЕНКО, Г., 2015, Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. Київ. Інститут історії України НАН України.
- ФИЛЬ, О., 2018, Розгортання контрольних пунктів в'їзду-виїзду вздовж лінії зіткнення на Донбасі у 2014–2016 роках. Війна на Донбасі 2014–2017 рр.: зб. матеріалів III Всеукр. наук. військ.-іст. конф. 19 квіт. Київ. НВІМУ.
- ХРОНОЛОГІЯ НЕОГОЛОШЕНОЇ війни. Палаючий кордон 2014–2015 рр., 2016, Адміністрація ДПСУ. Київ.
- ЦЕВЕЛЬОВ, О. Є., 2022, Досвід формування та застосування бойових резервів прикордонної служби, їх завдання в сучасних умовах. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень. Київ. НУОУ. № 1 (74).

ЯЦЕНКО, В., МОСКАЛЬОВА, Л., 2018, Державна прикордонна служба України та проблеми захисту кордонів. Війна на Донбасі 2014–2017 рр.: зб. матеріалів III Всеукр. наук. військ.-іст. конф. 19 квіт. Київ. НВМУ.

References

BARAN, L., 2018, *Osnovy rozvytku Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy u konteksti reformuvannia sektoru bezpeky i oborony ukrainy protiahom 2014–2016 rokiv* [Fundamentals of the Development of the State Border Guard Service of Ukraine in the Context of Reforming the Security and Defense Sector of Ukraine in 2014–2016]. The War in Donbas. 2014–2017 rr.: coll. materials III V Ukrainian of science military history conference, April. 19. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

BARAN, L., FYL, O., 2017, *Rozvytok obstanovky v raionakh provedennia ATO ta deiaki rezultaty operatyvno-sluzhbovoi diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy u 2015 rotsi* [Development of the Situation in the ATO Areas and Some Results of the Operational and Service Activities of the State Border Guard Service of Ukraine in 2015]. The War in Donbas 2014–2016: coll. materials II V Ukrainian of science military history conference. April. 20. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

BARATIUK, V., I., 2015, *Zavdannia operatyvno-boiovoi prykordonnoi komendatury* [Tasks of the operational and combat border commandant's office]. Educational and scientific support for the activities of law enforcement agencies and military formations of Ukraine: abstracts of the VIII All-Ukrainian scientific and practical conference on December 10. Khmelnytskyi. NABGSU. [In Ukrainian].

BENCHUK, V., TROFYMOVYCH, V., 2022, *Zahalna operatyvna obstanovka v zoni provedennia ATO (serpen 2014 r.)* [General situation in to the zone of Anti-Terrorist Operation zone (August 2014)]. Military Scientific Bulletin. ISSUE 38. [In Ukrainian].

BILORUS, A., M., BURBELA, S., V., 2021, *Osnovni zavdannia pidrozdiliv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy z protydiv dyversiiino-rozvidovalnii diialnosti protyvnyka v umovakh vedennia antyterrorystychnoi operatsii* [The main tasks of the units of the State Border Guard Service of Ukraine to counteract the enemy's sabotage and reconnaissance activities in the context of the anti-terrorist operation]. The Ukrainian army: the main stages of the struggle for state independence of Ukraine: coll. of materials of the II International scientific and practical conference. 26 lystop. Kyiv. NDUU. [In Ukrainian].

BONDARENKO, A., 2019, *Viiskova ahresiiia RF: viina v Hruzii 2008 r., aneksiia Krymu ta boiovi dii na Donbasi 2014 r., «Suvalkskyi korydor»* [Russian military aggression: the war in Georgia in 2008, the annexation of Crimea and the fighting in Donbas in 2014, the «Suwalki Corridor»]. Ukrainian Studies. № 2. [In Ukrainian].

BONDARENKO, A., 2020, *Boiovi dii v zoni ATO u veresni – hrudni 2014 roku* [Military operations in the ATO zone in September-December 2014]. Ukrainian Studies. № 3 (76). [In Ukrainian].

BRATKO, A., MYSYK, A., 2021, *Rol Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v systemi voiennoi bezpeky v umovakh hibrydnoi viiny* [The role of the State Border Guard Service of Ukraine in the military security system in a hybrid war]. Honor and Law. № 76. Vol. 1. [In Ukrainian].

BURLIN, V., V., 2015, *Pytannia diyalnosti pidrozdiliv ta orhaniv okhorony derzhavnogo kordonu na mezhi z tymchasovo okupovanyimi terytoriiamy* [Issues related to the activities of state border guard units and bodies on the border with the temporarily occupied territories]. Educational and scientific support for the activities of law enforcement agencies and military formations of Ukraine: abstracts of the VIII All-Ukrainian scientific and practical conference on December 10. Khmelnytskyi. NABGSU. [In Ukrainian].

DERZHAVNA PRYKORDONNA sluzhba Ukrainy. *Istoriia, suchasnyi stan, osnovni normatyvni akty, komentari i roziasnennia, 2022*, [State Border Guard Service of Ukraine. History, current status, main regulations, comments and explanations]. Kyiv. PH «Profesional». [In Ukrainian].

DMYTRENKO, O., M., DZIAVORUK, A., D., 2015, *Okremi aspekty diyalnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy shchodo orhanizatsii propusku osib i transportnykh zasobiv u kontrolnykh punktakh vizdu-vyizdu* [Certain aspects of the activities of the State Border Guard Service of Ukraine in organizing the passage of persons and vehicles at entry-exit control points]. Educational and scientific support for the activities of law enforcement agencies and military formations of Ukraine: abstracts of the VIII All-Ukrainian scientific and practical conference on December 10. Khmelnytskyi. NABGSU. [In Ukrainian].

FYL, O., 2018, *Rozhortannia kontrolnykh punktiv vizdu-vyizdu vzdovzh linii zitknennia na Donbasi u 2014–2016 rokakh* [Deployment of entry-exit control points along the contact line in Donbas in 2014–2016]. The War in Donbas. 2014–2017: coll. materials III V Ukrainian of science military history conference, April. 19. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

- HETMANIUK, S., P., DZIAVORUK, A., D., 2017, Obhruntuvannia doslidzhennia bezpekovoho skladnyka pid chas zdiisnennia kontroliu za peremishchenniam osib cherez liniuu zitkennia u mezhakh Donetskoï ta Luhanskoï oblasti [Rationale for the study of the security component in the control of the movement of persons across the contact line within Donetsk and Luhansk regions]. Educational and scientific support for the activities of the components of the security and defense sector of Ukraine: abstracts of the X All-Ukrainian scientific and practical conference. 2 November. Khmelnytskyi. NABGSU. [In Ukrainian].
- HREBENIUK, M., HRYTSIUK, V., SHCHYPANSKYI, P., 2020, Istorychna periodyzatsiia antyterorystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy (14 kvitnia 2014 – 30 kvitnia 2018 rr.) [Historical Periodization of the Anti-Terrorist Operation in Eastern Ukraine (April 14, 2014–April 30, 2018)]. Ukrainian Historical Journal. № 4. [In Ukrainian].
- HRONOLOHIIA NEOHOLOSHENOI viyny. Palaiuchyi kordon 2014–2015 rr., 2016, [Chronology of the undeclared war. Burning border 2014–2015]. Administration of the State Border Guard Service. Kyiv. [In Ukrainian].
- HRYTSIUK, V., LYSENKO, O., 2023, Viina Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodno-pravovyi, heopolitychnyi ta ekonomichni vymiry [The war of the Russian Federation against Ukraine: military, international legal, geopolitical and economic dimensions]. Ukrainian Historical Journal. № 2 (569). [In Ukrainian].
- KABACHYNSKYI, M., I., 2015, Derzhavni prykordonni struktury Ukrainy: na pochatku shliakhu [State Border Guard Structures of Ukraine: At the Beginning of the Way]. History, Present and Prospects for the Development of the State Border Guard Service of Ukraine and State Border Protection: abstracts of the International scientific and practical conference on May 26. Khmelnytskyi. NASBGSU. [In Ukrainian].
- KRAVETS, A., 2015, Heneral Momot: nash mif [General Momot: our a myth]. Cherkasy. Oleksandr Tretiakov. [In Ukrainian].
- KRYVYZIUK, L., 2022, Serpen 2014 roku: vtornhennia rehuliarnykh viisk Rosiiskoi Federatsii v Ukrainu [August 2014: Russian regular troops invade in Ukraine]. Military Scientific Bulletin. ISSUE 1 (43). [In Ukrainian].
- LYTVYN, M., 2019, Liniia rozmezhuvannia [Line of demarcation]. Kyiv. Hamazin. [In Ukrainian].
- MALTSEV, A., SIMCHUK, P., ZALOSH, V., 2023, Analiz boiovoho dosvidu zastosuvannia syl i zasobiv orhaniv okhorony derzhavnogo kordonu u skladi syl oborony pid chas vidbytta zbroinoi ahresii: problemni pytannia ta mozhyvi shliakhy yikh vyrishennia [Analysis of the combat experience of using the forces and means of the state border protection bodies as part of the defense forces in repelling armed aggression: problematic issues and possible solutions]. Collection of scientific papers of the National Academy of the National Police of Ukraine. Series: military and technical sciences. № 1 (90). Khmelnytskyi. NASBGSU. [In Ukrainian].
- MOROKO, V., V., (Ed), 2019, Usna istoriia rosiisko-ukrainskoï viiny (2014–2019 roky) [Oral history of the Russian-Ukrainian war (2014–2019)]. Kyiv. K.I.S. [In Ukrainian].
- MUL, S., A., (Ed), 2020, Viina ochyma prykordonnykiv [War through the eyes of border guards]. Kyiv. Dovira. [In Ukrainian].
- PUTRYA, V., (Ed), 2021, Kordon u vohni: zbirka spohadiv prykordonnykiv [Border on Fire: a collection of Memoirs of Border Guards]. Khmelnytskyi. NADBGSU.
- RUSNAK, I., (Ed), 2017, Bila knyha antyterorystychnoi operatsii na skhodi Ukrainy 2014–2016 [White Paper on the Anti-Terrorist Operation in Eastern Ukraine 2014–2016]. Kyiv. NUDU. [In Ukrainian].
- SEGEDA, S., SHEVCHUK, V., 2019, Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: istorychnyi vymir [Russia's hybrid war against Ukraine: the historical dimension]. Science and defense. № 1. [In Ukrainian].
- SMOLIY, V., YAKUBOVA, L., 2018, Istorychnyi kontekst formuvannia proektu «ruskyi mir» ta praktyka yoho realizatsii v Krymu y na Donbasi [The historical context of the formation of the Russian World project and the practice of its implementation in Crimea and Donbas]. Analytical note. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine. Kyiv. [In Ukrainian].
- TREMBOVETSKYI, O., OLEKSIENKO, B., 2016, Aktualni pytannia diialnosti Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy v umovakh zbroinoi ahresii Rosii proty Ukrainy [Current issues of the State Border Guard Service of Ukraine in the context of Russia's armed aggression against Ukraine]. Collection of scientific papers of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: military and technical sciences. № 1 (67). Khmelnytskyi. [In Ukrainian].
- TSEVELYOV, O., Ye., 2022, Dosvid formuvannia ta zastosuvannia boiovykh rezerviv prykordonnoi sluzhby, yikh zavdannia v suchasnykh umovakh [Experience in the formation and use of combat reserves of the Border Guard Service, their tasks in modern conditions]. Collection of scientific papers of the Center for Military and Strategic Studies. Kyiv. NDUU. № 1 (74). [In Ukrainian].
- TURCHENKO, F., TURCHENKO, H., 2015, Proekt «Novorosii» i novitnia rosiisko-ukrainska viina [The Novorossiia project and the latest Russian-Ukrainian war]. Kyiv. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of History of Ukraine. [In Ukrainian].

VEDENEEV, D., SZEGEDA, S., 2017, Metodolohichni zasady kompleksnoho viiskovo-istorychnoho doslidzhennia perebihu antyterorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy (2014–2016 rr.) [Methodological foundations of a comprehensive military-historical study of the course of the anti-terrorist operation in eastern Ukraine (2014–2016)]. The War in Donbas. 2014–2016: coll. materials II V Ukrainian of science military history conference, April. 20. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

YATSENKO, V., MOSKALOVA, L., 2018, Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy ta problemy zakhystu kordoniv [The State Border Guard Service of Ukraine and the Problems of Border Protection]. The War in Donbas. 2014–2017: coll. materials III V Ukrainian of science military history conference, April. 19. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

ZABOROVSKYI, V., 2018, Uchast prykordonnoi komendatury shvydkoho reahuvannia «Kharkiv» v zabezpechenni provedennia ATO [Participation of the Border Guard Commandant's Rapid Response Unit «Kharkiv» in the ATO]. The War in Donbas. 2014–2017: coll. materials III V Ukrainian of science military history conference, April. 19. Kyiv. NMHMU. [In Ukrainian].

ZUBAR, N., MIROSHNICHENKO, O., (Ed.), 2015, Stratehii transformatsii i preventsii prykordonnykh konfliktiv v Ukraini. [Strategies for transformation and prevention of border conflicts in Ukraine]. Collection of analytical materials. Lviv. Galician Publishing Union. [In Ukrainian].

Історіографія участі Державної прикордонної служби України в російсько-українській війні (2014–2018 рр.)

У статті здійснено узагальнення історіографії участі Державної прикордонної служби України в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр. Актуальність теми дослідження обумовлена відсутністю, на даний час, в українській історіографії спеціальних комплексних історичних розробок за вказаною тематикою.

Варто відзначити, що участь прикордонників у відбитті російської агресії не обмежувалася лише безпосередньо веденням бойових дій. Окрім них, прикордонній інституції довелося забезпечувати різні контрольні заходи на лінії розмежування в окремих районах Донецької та Луганської областей. Крім того, варто брати до уваги не тільки перебіг воєнних подій, а й ряд численних чинників, які у своїй сукупності також мають значний вплив на хід війни. Зокрема, національні питання, проблеми регіонального суспільного, економічного, політичного та культурного розвитку.

До окремих історіографічних джерел можна зарахувати мемуарну літературу, де надаються свідчення безпосередніх учасників бойових дій. Отже, спираючись на здобутки сучасної української наукової думки стає можливим узагальнити історіографію поданої проблеми з метою визначення місця і ролі Державної прикордонної служби України в російсько-українській війні в період 2014–2018 рр.

Перспективи подальших студіювань стосуються аналізу джерельної бази з метою оцінки її репрезентативності щодо дослідження історії участі прикордонного відомства в російсько-українській війні періоду 2014–2018 рр.

Ключові слова: історіографія, російсько-українська війна, гібридна війна, протидія агресії, історія державного кордону, захист (охорона) державного кордону, антитерористична операція, Державна прикордонна служба України.

Oleh Ananin, Candidate of Technical Sciences, Senior Research Fellow, Senior officer of the Main Forensic Center of the State Border Service of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

Олег Ананьїн, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, старший офіцер Головного експертно-криміналістичного центру Державної прикордонної служби України (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8757-1663>

Received: 04.12.2023

Advance Access Published: February, 2024